

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Capita Pietatis Christianæ, Interrogationibus Et
Responsionibus vsitatis in Catechetica Methodo ita
explicata, vt breuem sed integram hypotyposin doctrinæ
purioris complectantur**

Ferinarius, Johannes

Magdebvrgi

VD16 W 3078

Trideitæ, Vel Antitrinitarij.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36195

Nunc vagantur multi erronei, qui Mahometi
blasphemiam circumferunt, aduersus gloriam filij
ex quibus aliqui nominantur.

TRIDEITÆ, VEL ANTI-
trinitarij.

Eorum deliramenta talia sunt.

Vtrique negant hanc propositionem: Pater, Filius
& Spiritus sanctus, sunt vnus Deus, Quia scriptura
proprium patris esse, ut appelletur vnus & solus Deus.
Reijciunt vocabula: Trinitas, $\delta\upsilon\tau\acute{\iota}\alpha, \delta\epsilon\upsilon\omicron\delta\epsilon\tau\omicron\upsilon\pi\acute{\alpha}\tau\epsilon\rho\upsilon$
 $\mu\epsilon\tau\omega\upsilon\tau\omicron\upsilon, \upsilon\phi\iota\varsigma \alpha\mu\omicron\upsilon\iota\delta\iota\omicron\tau\epsilon\varsigma$, ut confundatur diuinitas
essentie & personarum. Hanc enim propositionem
est prima persona diuinitatis: damnant. Gentilis
tendit in voce diuina, solum Patrem nominari
verum Deum, id est, primum & precipuum, Non
solum patrem dixit esse $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\theta\epsilon\omicron\upsilon\pi$, id est, per excelsi-
tiam verè & propriè nominari Deum. Filio deum
concessit Dei nomen, sed quasi precarium, quia scilicet
essentiatus sit a patre. Nec personam patris intulit
aliud esse quam essentiam, filij vero esse deificationem
seu creatam tantum diuinitatem asseruit. Ergo tri-
tribuit filio & Spiritui sancto vel naturam diuinam
vel virtutem infinitam alio iure, nisi quo tanquam per
apothecosin hæ personæ finguntur in hunc honoris gra-
dum recipi, & id accipere dono, quasi per communi-
cationem quandam diuinitatis, quod ab æterno non
habuerunt.

Præcipuum

Præcipua, quibus nitantur isti fanatici,
Argumenta hæc fere sunt.

Non oportet discedere à phrasi Prophetica, &
Apostolica.

In voce diuina, non usurpantur hæc vocabula,
Trinitas, *ἑσθία ὑπὸς αἰσῆς ὑφ' ἰσὲ μὲνον, ὁμοῦσιον.*
&c. Ergo ea sunt repudianda, tanquam commenticia,
& sophistica.

2.

CHRISTVS dicit: Hæc est vita æterna, ut
cognoscant te solum verum DEVM, &
quæ misisti IESVM esse CHRISTVM.
Ergo Pater est solus verus DEVS, & non com-
petit ea appellatio Filio.

3.

1. Cor. 8. dicitur: Vnus est Deus Pater, ex quo
sunt omnia, & unus Dominus IESVS
CHRISTVS, Dei Filius, per quem om-
nia, & unus Spiritus sanctus, in quo omnia.
Ergo solus Pater, est unus ille Deus, primus &
præcipuus.

4.

Tres sunt, qui in cælo testimoniū perhibent, pater,
λόγος, & Spiritus, & hi tres unum sunt.
Ergo non rectè dicitur unus.

5.

In Symbolo dicitur: Deus ex Deo, lumē de lumine.
Ergo solus Pater est verus Deus.

L

Quales

Quales sunt insidiæ in istis blasphemis
delirijse

Trithite instaurarunt blasphemias Arijs, Socrati
prestigijs Samosatensis, Photiniani & Eunomiani
Nam ut posteriores Ariani, cum metu Magistratus
se se inflecterent, concedebant λόγος esse naturam
sed differentem à patre in æqualitate essentiæ (unde
excogitatus ille cothurnus: Filius est ὁμοούσιος
ὁμοσίου) Ita isti nomi Architecti religionis Ariani
quia tres personas in totidem ὁυσίας transformant
uera statuunt tres Deos impares, & hoc habent
Arii commune, quod Patrem volunt ante filium
fuisse, & quod unius veri Dei appellationem ad pa-
tre restringunt, ut Filio, & Spiritui sancto, diuinam na-
turam reipsa detrahant, & fingant illis tribui appella-
tionem DEI, propter diuinas virtutes. Aperte eni-
bunt, in Filio non esse substantiam immensam, sed
esse finitum, & circumscriptum, & pro ratione
modo finitæ suæ substantiæ, in ipsum infinitam
diuinæ naturæ transfundi. Ergo volunt Filium à Pa-
tre distingui, illa sua finita substantia, sicut homines
eiusdem speciei diuiduntur, & inter se discernuntur
& quantitate corporea. Sed post Valentinum Ge-
lem capitis supplicio Bernæ affectum, ex eodem
blasphemii Seruetti ludo, in quo Gentilis venenum su-
hauserat, alij prodierunt Antitrinitarij, unam diuini-
tatis personam pro tribus ponentes, adeoque veteres
hæreses Samosatensi, Photini, Sabellij, Eunomij reliquas

ἄντις πνευματομάχοις, condemnatus veræ Ecclesie omnium temporum iudicijs renouantes, ac rursus in theatrum orbis terrarum producentes, ut tetrè ac impiè affirmare ausint Trinitatem, seu articulum de uno & trino Deo, humanum commentum esse Catholicis Symbolis incognitum, Item Christum esse Ἰδιὸν ἄνθρωπον, id est, non natura Deum, sed tunc demum filium Dei esse & nominari cepisse, cum natus est ex Maria virgine.

Ideo propositionem: Filius nascitur ex substantia patris: interpretantur vel de prædestinatione tantum & propositio patris, ut Samosatenus, vel de particulari transfusione donorum, ut Arius. Nam ut hic dixit: Filium esse ex DEO, & homines esse ex DEO, Ita isti dicunt, omnium rerum substantias, emanare ex natura unici DEI, patris, sed differenti modo.

Propositionem verò: λόγος factus est caro, planè interpretantur hi fanatici ex delirijs Samosateni & Eutycheis: Verbum factum est carneum. Dicunt λόγος physicè, & localiter colligatum corpori, ita ut extra corpus non sit. Negant unionem hypostaticam in Christo nato ex virgine, rejiciunt exemplum, quo veteres usi sunt, de copulatione animæ & corporis. Delent communicationem Idiomatum. Statuunt in CHRISTO nato ex virgine, vnam tantum naturam, sicut Eutycheis & Monotheletæ. Cuius faciunt
L 2   physicam

physicam confusionem proprietatum, necesse est, ut
statuant naturam diuinam in CHRISTO passibilem,
et mortalem. Itaq; dicunt: Falsa est propositio.
In Christo sunt due nature unite unione hypostatica
et quidem ἀτζέηως καὶ ἑνωχῶς, id est, sine
alterutrius mutatione et confusione etc. Sed con-
tendunt istam esse veram: CHRISTVS est homo
DEVS, vel DEVS homo. Item: Caro, et sa-
guis CHRISTI, sunt proprie substantia DEI, et
diuina natura. Nam proprietates naturarum, que
personae tribuuntur, physice misceri volunt.

Tales reipsa statuunt λόγον in Christo, esse et
tamen illam naturam humanam, passibilem et mortalem.
Sed ornata præstantioribus donis, quam fuit in aliis
hominibus. Et quando nominant essentiam, vel natu-
ram DEI, tantum per Metalepsin, intelligunt com-
municationem diuinarum virtutum.

Nec alia de causa recens abrogauerunt scripturas
quibus fit recordatio de essentia, et beneficijs Christi.
quam ut paulatim doctrina πρὸς λόγον, id est, de Filio
Dei blasphemijs ipsorum prorsus aboleatur.

Ex quibus fontibus refutantur ista deliramenta.

Omnia testimonia vocis diuinae, affirmantia veram
esse diuinam essentiam, in eaq; tria ὑπὸ πρὸς ἑαυτὸν
reipsa, et numero distincta, et asseuerantia, in
CHRISTO esse duas naturas, unitas unione hypo-
statica

statica, sine physica confusione naturarum, & pro-
prietatum, sunt opponenda istis praestigiatoribus.

Particulariter vero, ita sunt euoluendæ
hæ præstigiæ:

Vsitatè scriptura vocabulum, DEVS & IE-
HOVA usurpat essentialiter, hoc est, de illa unica,
vera, & aeterna essentia, communitriū personarum.
Ipsi autem hæc nomina tantum ad personam æterni
patris restringunt, etiam quando discernunt essentiam
in tres personas, ita, ut tres statuunt Deos, vel tres
personas eo modo distinctas, & diuisas, quo plures sta-
tuuntur aut monstrantur homines essentialiter distine-
cti, & tamen ornati eadem humana specie.

Depravant etiam vocabulum *ὁμοῖο*, seu essentia.
Fingunt enim pios comminisci quandam substantiam
seu naturam seorsum consideratam extra personas, &
differentem realiter à tribus personis, atq; ita commi-
niscuntur induci à nobis quandam quaternitatem, ut
ipsi loquuntur.

Hic tenenda est hæc admonitio.

Quod non sit offundenda ista imaginatio, quam
procul ex nostris mentibus eijcimus, scilicet essentiam,
& relationem in diuinis distingui, seu, differre realis-
ter. Quia non sunt duæ res, essentia Filij & relatio,
qua Filius est essentia genita, id est, persona *ὁμοῖο*
& patri. Sed essentia relatiue considerata & re-
latio sunt una res. Quia cum Filius nascitur, non tan-

L 3 tum.

tum relatio nascitur, sed nascitur essentia, quæ Filius est, sicut vult hoc Symboli dictum: Deus de Deo, Lumen de Lumine. Ac ὁμοῦς, quæ communis est tribus personis, distinguimus in tres ὑποστάσεις seu personas, absq; ulla diuisione, vel separatione, cum sit infinita, simplissima, & æterna. Nec personæ differunt aliquâ separatione dimensionis, vel circumscriptionis, sicut naturæ finitæ: Sed distinguuntur interius iuxta proprietates characteristicas, quæ sunt incommunicabiles, & postea discrimine exteriori, sumpto à beneficiis erga Ecclesiam.

Faciunt igitur summam iniuriam nostris Ecclesiæ Antitrinitarij, cum dicunt, nos colere inanes, & sophisticas relationes pro Deo.

Propositio: Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt vnus Deus, est verissima. Non enim simpliciter dicimus: Sunt vnus, loquendo de persona: Sed vnus Deus, ut intelligatur nos retinere unitatem essentiæ. Nos tamen amplectimur SABELLII blasphemiam, quæ confundens nomina Essentiæ, & personæ, contentendæ eandem personam, modò patrem, modò Filium nominari, quasi vnus & idem, qui nominatur pater, alius abter se ostenderit. Sed fatemur, in illa vna diuina essentia, reipsa subsistere tria ὑποστάσεις, id est, tres personas reuera distinctas proprietatibus incommunicabilibus. Appellationem: Vnus Deus: tribui soli patri, & solum patrem esse vnum Deum, quia origine caret, est falsissimum. Vocabulum vnus, excludit omnia consubstantia

menticia numina, quæ excogitavit humana audacia,
ut ostendunt omnia testimonia vocis cœlestis. Si refer-
retur ad originem, non esset dicendum: Pater est unus
Deus, sed unus pater.

Veram autem esse nostram propo-
sitionem.

Probo. 1.

Scriptura affirmat, unam esse diuinam essentiam,
conditricem mundi, & conseruatricem. & hanc testas-
tur esse omnipotentem, sapientem, iustam, beneficam,
atq; inspicere motus cordium, & præcipit, ut ad eam
dirigatur inuocatio.

Eadem scriptura tribuit hæc omnia tribus perso-
nis, patri, Filio, & Spiritui sancto, videlicet, omni-
potentiam, omniscientiam, & honorem inuocationis,
&c.

Ergo pater, Filius, & spiritus sanctus, sunt illa
una, æterna & omnipotens essentia, quæ se patefecit
Ecclesiæ in verbo, secundum quod, vult agnosci, &
inuocari.

2.

Verò, uni, & soli Deo, in scriptura, tribuitur pe-
culiaris appellatio Iehoua.

Idem nomen tribuitur filio.

Ergo Filius est Iehoua, ille unus, & solus Deus.
Et falsa est propositio aduersariorum, qui dicunt: Iste
uocabula, pater, Iehoua, & unus Deus, esse Synonima.

L 4

Minoribus

Minorem probo. Dux populi Israel à Moysen
 minatur Iehoua. Idem dicitur à Paulo expresse,
 Christus. Et Dauid appellat eum hoc nomine: Et
 dicit me in forma hominis, qui es in excelsis, ò I E H O
 V A D E V S. Ita & Hieremias inquit: Et vo
 bunt, id est, inuocabunt eum, I E H O V A iustitia
 stra. Loquitur enim de germine Dauidis, id est, de
 sto. Ergo cum I E H O V A propriè significet essentiam
 diuinam non competit hæc appellatio un tantum
 sone, id est, soli eterno patri.

Huc adiungantur omnia testimonia scripturæ
 & antiquitatis, quæ affirmant, Filium esse substan
 tiam, & integram imaginem æterni Patris, nec esse
 stantiam finitam, quæ pro angustia sua, aliquomodo
 recipiat imaginem patris, ut Antitrinitarios istos
 sphemos audimus loqui.

3.

Dominum Deum tuum adorabis, & illi
 seruias,

Iubet autem vox diuina, inuocare Messiam.

Ergo Messias est ille Dominus, & solus DEVS.

Nam ut dictum est, particula solus excludit
 personas diuinitatis, sed idola.

Ad argumenta Antitrinitariorum prius
 recitata facilis est Responso.

I.

Ecclesia non gignit nouum genus doctrine,
 est

est alligata ad fontes scripturæ Propheticae, & Apostolicae. Cumq; sit doctrix, in explicatione controversiarum potest ac debet usurpare nomina, & vocabula, accommodata ad refutationes præfugarum, quæ singulis ætatibus, ab impijs doctoribus stabiliuntur, & ita quidem, ut illa congruant cum fontibus scripturæ. Sicut Paulus iubet eligi Episcopum, qui sit *ἰδοκίμος*, id est, Idoneus ad docendum, qui rudioribus possit enarrare genus sermonis, ostendere capita rerum, illustrare ea definitionibus, & divisionibus, & qui possit refutare contradicentes, monstratis insidijs, & oppositis firmis responsionibus.

In tali munere docendi, necesse est ex lectione scriptorum sacrorum sumere idonea nomina, & phrasas quibus res motæ possint dextrè explicari. Et quamvis non semper ea nomina, iisdem syllabis recitentur, in libris Prophetiis, & Apostolicis: tamen cum intellectus congruit, iudicentur esse æquipollentia, de quibus nequaquam debet moueri controuersia. Nec consensus est in syllabis, sed in sententia.

Ita pij moti furoribus Samosatensium, Sabellij, Arrii, & aliorum, necessario usurparunt vocabula, planè confutantia horum corruptelas, & explicantia nativam sententiam sermonis Prophetici, & Apostolici. Ac vocabula illa, quibus usi sunt, nequaquam sunt aliena à sententia scripturæ, neq; sophisticè excogitata ad decipiendos imperitos: Sed graui consilio tradita, ad expositionem planiorem grauium controuersiarum.

Nomen TRINITAS, non significat rem aliquam communem, seorsim consideratam, sed tres personas subsistentes, in una essentia. Ita aliás declarauimus uocabulum essentiam, relationem non esse aliam rem, quam essentiam cum sua proprietate incommunicabilem, et solam essentiam relatiuè consideratam, ut cum dico, esse quod procedens, essentia genita, et essentia procedens.

2.

Etiam olim contentio fuit, cum Ariani de Iohannis: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te uerum Deum, et quem misisti, Iesum esse. Aliqui tradiderunt talem Syntaxin: Hæc est æterna, ut agnoscant te, et quem misisti, Iesum esse solum uerum Deum. Sed responsio est:

Due sunt partes dicti: In priore parte, demonstratur diuinitas mittens à persona missa, et monstratur quis sit uerus Deus. Ibi sunt intelligendæ tres personæ. Et particula exclusiua, rejicit commenticia numeraria, commenticias inuocationes et cultus. Altera pars dicit de officio personæ missæ, et discernit illam personam à tota diuinitate mittente. Hæc igitur est Syntaxis: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum esse, T E, scilicet mittentem, et quem misisti, esse Messiam, Mediatorem, Receptorem, et Saluatorem, colligentem Ecclesiam.

3.

Dicitur ad Corinth. est testimonium, de uno vero DEO, patefacto in suo verbo, & opponitur exclusiua sua, omnibus commenticijs numinibus. Tribuit autem manifeste diuinitatem Filio, cum inquit: Per quem sunt omnia. Aseuerat igitur, hunc esse unum, verum, & solum DEVM, qui est patefactus in Ecclesia, quod sit, pater, Filius, & spiritus sanctus. Non igitur excluduntur Filius, & spiritus sanctus.

4.

In Epistola Iohannis dicitur: Patrem, & λόγον, & Spiritum sanctum esse unum. Quia comprehendit genere neutro, duo capita, doctrinam de Essentia, & doctrinam de voluntate Dei. Tres personae diuinitatis subsistunt in una essentia, & uoluntas earum una est, & conformis cum uoluntate, reuelata in uerbo, & sonante in ministerio.

5.

Symbolum Nicenum, particulam: DEVM de Deo, opponit figmento Arrij, qui dicebat: λόγον ἐκ τοῦ οὐκ ὄντος, hoc est, esse eum creaturam conuersam ex nihilo. Contra igitur affirmat Synodus, eum nasci ex substantia patris, eumque esse integram, & perfectam imaginem patris, & splendorem paternae gloriae.

Nec uero hac distinctione discerpitur essentia in plures personas, aut essentia Filij separatur uel diuiditur ab essentia patris, sicut ὄψις ἀμύρα in specie humana, mole, & dimensionibus suis separantur. Sed Symbolum nominat Filium ὁμοούσιον Patri, & addit: *testimas*

testimonium expressum, de vera diuinitate eius, quem omnia facta sunt.

Abhorreant igitur pij omnes, oculis, atria tota mente, ab istis portentis opinionum, & blasphemis sermonibus, qui verè os in coelum attolentes, Dei conuitium faciunt, & gloriam eius petulant, ledunt. Omnino enim, ubi euoluantur haec, & praestigia, deprehenditur, hos infelices leues, & instabiles, & inuisibiles, ac proponere nobis, solum tantum tanquam excellentem Doctorem, Prophetam, qui nomen Dei gerat, propter conuincationem aliquarum diuinarum virtutum, & diuini officium, sicut etiam de hominibus, quod efficiantur participes diuinae naturae.

Quamuis enim primi horum furorum, & impetores, ut SERVETVS, & post eum ZACHARIA, GENTYLIS, & quidam alij, & sententias studuimus euoluere, & cubi rectius & callidius; tamen nunc multi, & habent defensionem à Magistratu suo, se aperte, & ipsorum quoque Turcorum testimonio, & metricam blasphemiam stabiliunt. Negant sanctum esse, & Christum verè tantum, & prestantem doctorem, vel Prophetam de plurimi addunt deliria Anabaptistica, de abolitione rerum, & abolitione ordinis Politici, item de Sed nos muniti testimonijs diuinis, constanter Hypostaticam duarum naturarum in Christo,

etiam; ab omnibus alijs gradibus, seu modis presentie
 Dei, discernamus, & in veris exercitijs pietatis, &
 inuocationis, hanc fidem confirmemus, iuxta dictum:
 Per hunc a idem accedere confidenter, per fidem
 in IESVM CHRISTVM.

DE SPIRITV SANCTO.

Quæ sunt significationes vocabuli
 Spiritus?

Vocabulum Spiritus, in genere significat agitatæ
 onem, seu statum, seu naturam, vel vim agitantem.
 Cumq; non Deo tantum tribuatur, sed usurpetur etiam
 de creata agitatione, interdum significat ventos, inter
 dum hominis vitam, Nonnunquam etiam motus, vel
 impetus hominum creatos, cum bonos, tum malos. Hæc
 quæ discrimina consideranda sunt, ne misceantur dicta de
 creata agitatione testimonijs de spiritu increato, ut
 cum in Iohanne dicitur: πνεῦμα ὁ Θεός, id est, Deus
 est Spiritus: ubi significat essentiam spiritualem, vi
 uam, intelligentem, efficacem, sine mole corporea,
 quia eo in loco πνεῦμα est nomen commune tribus
 personis diuinitatis.

Dilectus igitur adhibendus est in testimonijs col
 ligendis, ac prudenter iudicandum, ubi proprie loquã
 tur scriptura de Spiritu sancto, qui est persona, seu
 personæ, qui sanctificans corda vocem Euangelij aus
 cultum, &c.

Quare